

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍԸ

Ողջոյնի խօսք «Բազմավէպ»ի 175ամեակին նուիրում
միջազգային գիտաժողովում

Յարգարժան նախարար,
Գերապայծառ տէր,
Սրբազան հայրեր,
Յարգելի գործընկերներ,

Այսօր հայ մտաւոր մշակոյթի զարգացման արգասաբեր եւ բազմադարեան գործընթացում յիշարժան օր է այն առումով, որ նշում ենք ոչ միայն հայ լրագրութեան նահապետի, այլեւ առաջին գիտական, մասնաւորապէս՝ հայագիտական հանդէսի՝ «Բազմավէպ»ի հիմնադրման եւ փառաւոր գործունէութեան 175ամեակը: Մէկ տարի առաջ մեծ շուքով նշեցինք Մխիթարեան միաբանութեան՝ իբրեւ հայ իրականութեան մէջ ըստ էութեան առաջին ակադեմիական մեծավաստակ հաստատութեան 300ամեակը: Ակադեմիական արտայայտութիւնը պատահական կամ սխալմամբ չգործածեցի, այո, ի սկզբանէ ստեղծուած միաբանութիւնը կրօնական-լուսաւորչական բնոյթ ունէր, սակայն զուգահեռաբար հայագիտական հետազոտութիւնների ծաւալումը եւ կոթողային յայտնի գիտական աշխատութիւնների հրապարակումը հաստատեցին, որ նա առ այսօր էլ ունի հայ մտաւոր մշակոյթի զարգացման պատուաւոր առաքելութիւն:

Օրինաչափօրէն արժէքաւոր գիտաստեղծագործական աշխատանքի շարունակութիւնը պէտք է լինէր ստացուած կարեւոր արդիւնքների հրապարակումը թէ՛ ստուարածաւալ աշխատութիւնների տեսքով, թէ՛ իբրեւ յօդուածներ գիտական հանդէսում, ինչպիսին հանդիսացաւ 1843ին ստեղծուած «Բազմավէպ»ը:

Ի դէպ, ինչպէս վկայում են պատմական աղբիւրները, հանդէսն անցել է կայացման որոշ փուլերով՝: Տասնչորս տարի (1843-

1 Տե՛ս Հայկական սովետական հանրագիտարան, հ. 2, Երևան 1976, 216:

1857) գործել է որպէս երկչաբաթաթերթ՝ լուսաւորչական եւ գիտահանրամատչելի տեղեկատուութեամբ՝ ընթերցողին մատուցելով հետաքրքիր նիւթեր հոգեւոր կեանքի, տնտեսութեան, գիտութեան զարգացման վերաբերեալ:

Այնուհետեւ եւս տասնչորս տարի (1858-1872) գործեց որպէս ամսագիր՝ բնագիտական ու տնտեսական գիտելիքների փոխարէն կարեւորելով գրական-գեղարուեստական ստեղծագործութիւնները, այդ թւում՝ համաշխարհային գրականութիւնից բարձրորակ թարգմանութեամբ:

1872-1889 թուականներին «Բազմավէպ»ը լոյս էր տեսնում որպէս բանասիրական ուղղուածութեամբ եռամեայ ուսումնական թերթ: Այս փուլում յատկապէս ընդլայնուել են հայագիտական հետազոտութիւնների՝ պատմական, լեզուաբանական, մատենագիտական արդիւնքներին յատկացուող էջերը:

Աստիճանաբար այն ստանում էր առաւելապէս հայագիտական-ակադեմիական ուղղուածութիւն:

1890 թուականից առաջօր «Բազմավէպ»ը հրատարակուել է որպէս հայագիտական, գրական-գեղարուեստական հանդէս: Ուշագրաւ է, որ տարբեր տարիներին հրատարակուել են նաեւ թեմատիկ համարներ՝ նուիրուած Աստուածաշնչի հայերէն թարգմանութեան 1500ամեակին, Մխիթար Աբբային, Տանթէի, Պայրոնի ստեղծագործութիւնների արժեւորմանը, Ֆրանսիայի կայսր Նափոլէոնին, որ 1810 Օգոստոսի 17ի հրովարտակով պահպանել է Վենետիկի Մ. Ղազար կղզու հայ միաբանների առկայ կարգավիճակը, եւ այլն²: Նման բացառիկ համարները իւրօրինակ արձագանք էին համաշխարհային եւ հայ գրական դէմքերի, պատմական իրադարձութիւնների յոբելեաններին ու միտուած էին հայ եւ օտարերկրեայ մշակութային, գրական, գիտական, կրօնական գործիչների միջեւ ստեղծագործական կապերի հաստատմանը՝ հիմք դնելով միջազգային համագործակցութեան ընդլայնման տեսլականին:

Հարկ է նշել, որ Մխիթարեան միաբանութիւնը, բացի «Բազմավէպ»ից, ինչպէս յայտնի է հրատարակել է մէկ տասնեակից աւելի պարբերականներ՝ «Տաբեգրութիւն» (1799-1802), «Նղամակ Բիւզանդեան» (1803-1820), «Նւրոպա» (1847-1863) եւն:

Սակայն ժամանակի քննութիւնն անցել ու գիտակազմակերպչական, տնտեսական դժուարութիւնները յաղթահարել եւ շա-

2 Անդ:

րունակում են հրատարակուել «Բազմավեպ» եւ «Հանդէս ամսօրեան» (1887ից):

Ի հարկէ, գիտաժողովի բաժանմունքներում եւ համընդհանուր նիստերում մասնագիտական անաչառութեամբ եւ ըստ ուղղութիւնների կարժեւորուելի «Բազմավեպ»ի անցած ճանապարհը, սակայն ակնյայտ է, որ այն վիթխարի դերակատարութիւն է ունեցել եւ այսօր էլ ունի հայապահպանութեան ու հայ մտաւոր մշակոյթի, յատկապէս՝ հայագիտութեան զարգացման գործում:

Իւրաքանչիւր յորելեան լաւ առիթ է գնահատելու յորելեարի գործունէութիւնը, բայց այն նաեւ խնդիր ունի պատմութեան դասերով ճշգրտելու օրուայ անելիքը, ապագայի տեսլականը: Այս առումով գիտութիւնների ազգային ակադեմիայի հայագիտական կառոյցները, բուհերի նոյն ուղղութեան ամբիոնները, հայագիտական գործող հանդէսները, իբրեւ օրինակ ունենալով «Բազմավեպ»ի, ընդհանուր առմամբ՝ Մխիթարեան միաբանութեան աւելի քան 300ամեայ գործունէութիւնը, ի. դարի ընթացքում ծավալել եւ այսօր էլ շարունակում են հայապահպանութեան եւ հայ մտաւոր մշակոյթի զարգացման ազգանուէր առաքելութիւնը, միաժամանակ պաշտպանելով ազգային պատմութիւնն ու մշակոյթը որոշ օտարերկրեայ գործիչների, յատկապէս հարեւան երկրներից, ռոմանթիկներէն ու խեղաթիւրման փորձերից: Այդպէս առաջացել է քաղաքական հայագիտութիւնը՝ որպէս հայապահպանութեան նոր դրսեւորում:

Մաղթում եմ ստեղծագործական յաջողութիւններ գիտաժողովի մասնակիցներին եւ նոր ձեռքբերումներ «Բազմավեպ»ի խմբակազմին:

ԵՌՌԻԱ ՍՈՒՎԱՐԵԱՆ